

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Jesse Lustberg

LASTENSUOJELUTYÖN PROSESSIN PÄÄTEPYSÄKKI – JÄLKIHUOLTO JA
SEN TOTEUTUS KUNTOUTUSKOTI KASVUN PORTAISSA

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

LUSTBERG, JESSE

Lastensuojelutyön prosessin päätepysäkki – jälkihuolto ja sen toteutus Kuntoutuskoti Kasvun Portaissa

Opinnäytetyö

33 sivua

Työn ohjaaja

Lehtori Virve Remes

Toimeksiantaja

Kasvun Portaat Oy

Joulukuu 2014

Avainsanat

jälkihuolto, itsenäistyminen, lastensuojelu, tukeminen

Opinnäytetyön aiheena oli kulkea lastensuojelutyön prosessi eri vaiheineen aina viimeiseen vaiheeseen, jälkihuoltoon. Työn tilaaja Kuntoutuskoti Kasvun Portaat Oy tahdotto laajentaa ja kehittää omia jälkihuoltopalvelujaan selkeämmän ja yritykselle yhteisemmän linjan myötä. Työ käsittelee jälkihuoltoa laajemmin peilaten sitä itsenäistyvän nuoren tarpeisiin. Opinnäytetyö on työelämän kehittämisprojekti, jonka muokaus työyhteisössä jatkuu jälkihuollon sen hetkisten tarpeiden mukaan.

Opinnäytetyö on tehty vastaamaan yhden yksityisen lastensuojelulaitoksen toimintamallia. Työ on toteutettu Kasvun Portaiden johtoportaan ja ohjaajien kanssa käytyjen vuoropuhelujen kanssa siitä, mihin heidän yksikössään jälkihuollolla tahdotaan tähdätä. Näkemyksensä jälkihuollon tulevaisuuden näkymistä ja sen suuntauksista ovat haastatteluin antaneet myös Kouvolan kaupungin jälkihuoltotiimi ja Kouvolan nuorisopsykiatrisen poliklinikan psykiatrinen sairaanhoitaja, joka työssään kohtaa jälkihuoltonuoria. Menetelmien ja toimintatapojen linjauksia on koko ajan ohjannut lastensuojelulain määrittelemät säännökset jälkihuollosta.

Jälkihuolto on yksi lastensuojelun työmuodoista, jonka on tarkoitus tukea lastensuojelun sijoituksen jälkeistä aikaa, itsenäistymistä omaan asuntoon. Jälkihuolto on huostaan otettujen nuorten subjektiivinen oikeus, jota kuntien tulee järjestää. Itsenäistyvän nuori tarvitsee ohjausta käytännön asioissa ja oman arkensa hallinnassa, jota jälkihuollon tulisi parhaalla mahdollisella tavalla kyetä tarjoamaan.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

LUSTBERG, JESSE

The Final Ending of the Process in Child Welfare – After-Care and Its Implementation in Rehabilitation Home

Kasvun Portaat

Bachelor's Thesis

33 pages

Supervisor

Virve Remes, Senior Lecturer

Commissioned by

Kasvun Portaat Oy

December 2014

Keywords

after-care, independence, child welfare, support

The theme of this thesis was to follow the after-care through the process of child welfare until it's last phase. The thesis has been subscribed by the rehabilitation home Kasvun Portaat Oy that wishes to expand and improve its after-care facilities to make them clearer and in line with the company's policy. The thesis elaborates after-care reflecting it on the needs of an independent youth. The thesis is a working life improvement project, the edition of which carries on in a working community when required.

The thesis has been made to correspond for the procedure of one private professional foster home. The thesis has been realized from the dialogue between administration and the counsellors of Kasvun Portaat regarding what their unit is aiming to achieve with after-care. Future vision and the direction on after-care have also been concluded from the interviews of the after-care team in Kouvola and a psychiatric nurse in Kouvola youth psychiatric policlinic who encounters after-care youth in their work. The child welfare act's regulations regarding after-care have always directed the methods and procedures.

After-care is one of the models in child welfare operations the purpose of which is to support the youth during the time after the child welfare placement and to support to become independent in their own apartment. The youths who have been taken into custody have a subjective right to after-care arranged by the councils they live in. Youth gaining their independence require guidance on the practicalities and control of their daily life which the after-care should be able to assist with.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	ITSENÄISTYVÄ NUORI	7
	2.1 Määritelmät itsenäisyydelle ja aikuisuudelle	8
	2.2 Pidentynyt nuoruus	9
3	LASTENSUOJELUTYÖN PROSESSI	9
	3.1 Ehkäisevä lastensuojelu	9
	3.1.1 Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteet	10
	3.1.2 Erityinen tuki	10
	3.2 Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelutarpeen selvitys	11
	3.3 Sijoitus avohuollon tukitoimena	11
	3.4 Kiireellinen sijoitus	13
	3.5 Huostaanotto	14
	3.5.1 Huostaanoton perusteet	14
	3.5.2 Huostaanotto vs. avohuollon tukitoimet	15
4	JÄLKIHUOLTO	15
	4.1 Jälkihuollon järjestäminen	16
	4.2 Jälkihuoltonuoren taloudellinen tuki	16
	4.3 Jälkihuollon päättäminen	17
5	JÄLKIHUOLTO KASVUN PORTAISSA	18
	5.1 Tuen ensimmäinen porras	18
	5.1.1 Asuminen Kasvun Portaiden vuokraamassa asunnossa	18
	5.1.2 Asuminen Kasvun Portaiden ryhmäkodin yhteydessä olevassa asunnossa	20
	5.2 Tuen toinen porras	20
	5.3 Tuen kolmas porras	21
	5.4 Kasvun Portaiden ohjaajien mielteitä jälkihuollon järjestämisestä	22

5.4.1	Vastuullisuus	23
5.4.2	Syrjäytymisen ehkäisy	23
5.4.3	Kasvun Portaiden tuki	24
5.4.4	Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa	24
6	KASVUN PORTAIDEN YHTEISTYÖTAHOJEN ODOTUKSIA JÄLKIHUOLLOSTA	25
6.1	Kouvolan jälkihuoltotiimin ajatuksia	25
6.2	Jälkihuollossa olevien nuorten kanssa työskentelevän psykiatrisen sairaanhoitajan mietteitä	27
7	POHDINTA	29
	LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Laissa painopisteet ovat lapsen oikeudessa osallistumiseen ja erityiseen suojeluun. (Räty 2007, 17.) Lastensuojelun sijaishuollon yksi tärkeimmistä tehtävistä on valmistaa kohti aikuisuutta kulkevaa nuorta itsenäiseen elämään (Reinikainen 2009, 93). Opinnäytetyöni käy läpi lastensuojeluprosessin eri vaiheet aina jälkihuoltoon asti. Tarkemmin tutustun työssäni jälkihuoltoon yleisesti ja sitä, millaisin toimintamallein yksityinen lastensuojelulaitos Kasvun Portaat Oy Kausalasta tulee jatkossa jälkihuoltoa toteuttamaan.

Lastensuojelun jälkihuolto sijoittuu lastensuojeluprosessin palvelujärjestelmässä viimeiseksi, eli sitä toteutetaan 18–21-vuotiaiden nuorten parissa. Jälkihuollolla tarkoitetaan lastensuojelun sijoituksen jälkeistä aikaa, jolloin nuori voi mahdollisuuksien mukaan muuttaa itsenäisesti tuen avulla omaan asuntoon tai mahdollisesti palata kotiin, jolloin jälkihuollon tukea voidaan tarjota nuoren lisäksi koko perheelle. Nuoren sijoituksen päättyessä on ensiarvoisen tärkeää tarjota tukea uudessa ympäristössä ja totuttaa nuori portaittain kohti itsenäisyyttä. Yleensä nuoret kokevat siirtymisen laitossijoituksesta kohti itsenäisyyttä miellyttävänä muutoksena, mutta vastuun kasvaessa itseltään ja elämästään saattaa alun jälkeen itsenäinen elämä tuntua myös ajoittain pelottavalta. (Jahnukainen 2004, 39 - 40, 45; Reinikainen 2009, 84.)

Opinnäytetyöhöni ajatus lähti työpaikkani Kuntoutuskoti Kasvun Portaiden toimitusjohtajan Kati Hiltunen os. Komun toiveesta kehittää ja uudistaa jälkihuollon toimintamalleja. Kunta voi järjestää omaa palvelutuotantotoimintaansa järjestämällä palvelut itse tai ostamalla palveluita yksityisiltä palveluntuottajilta solmimalla ostopalvelusopimuksia (Räty 2012, 144). Kasvun Portaiden jälkihuolto on ostopalveluna toteutettava työmuoto, jossa kodin ulkopuolella asuvien nuorten itsenäistymistä tuetaan sosiaalitoimen kanssa laadittujen asiakassuunnitelmien mukaan, mihin yritys on osallistunut kuntien kilpailutuksien kautta. Kasvun Portaat tarjoavat jälkihuoltoa myös niille nuorille, jotka eivät ole olleet sijoitettuna Kasvun Portaiden omaan lastensuojeluyksikköön. Myöhemmin työssäni avaan, millaisia erimuotoisia tukipaketteja Kasvun Portailta on tarjota jälkihuoltoon nuorille.

Työni on kehittämistyö, joka pohjautuu lastensuojelulain (417/2007) määrittämiin ohjeistuksiin lastensuojelusta ja sen jälkihuollosta, Kasvun Portaiden henkilökunnan kanssa käytyihin keskusteluihin, kuinka he näkevät työyhteisönsä haluavan jälkihuoltoa toteuttaa. Lisäksi jokaisella työntekijällä oli mahdollisuus aivoriihi-mallisesta nostaa esiin asioita, jotka he kokevat tärkeäksi jälkihuollon toteuttamisessa. Tein myös avoimia haastatteluja jälkihuoltoa toteuttavien yhteistyöverkostojen kanssa, kuten esimerkiksi Kouvolan kaupungin jälkihuollon sosiaalityöntekijät vastasivat tiiminä, millaisia palveluita he odottavat jälkihuoltoa tarjoavilta yrityksiltä ja millaiset tulevaisuudessa ovat jälkihuollon tarpeet. Haastattelin myös Kouvolan nuorisopsykiatrian poliklinikan työntekijää, jotka omassa työssään kohtaa jälkihuoltonuoria.

2 ITSENÄISTYVÄ NUORI

Nuoruus on taakse jäävän lapsuuden suremista ja iloitsemista kaikesta siitä, mitä edessäpäin odottaa. Se on vaihe, jossa aiemmin koetut tapahtumat kerrataan ja käydään uudelleen läpi, saadaan toisin sanoen toinen mahdollisuus. (Sinkkonen 2010, 50.) Nuoruus on aikaa, jolloin tulee ikään kuin uudestaan oppia elämään. On opittava ohjaamaan ja elämään elämäänsä oman yksilöllisyytensä kautta yhä tietoisemmin suhteessa muihin ihmisiin, ympäröivään luontoon ja maailmankaikkeuteen. Tämä oppimisprosessi jatkuu läpi elämän, mutta nuoruudessa se on erityisen kiihkeää. (Dunderfelt 2011, 85.) Nuoruus tarkoittaa ikävaihetta, jolloin lapsuus on ohitettu, mutta aikuisuus ei ole vielä alkanut, silti määrittävämpi rajapinta on jo aikuisuus. Nuoruus saa sisältönsä aikuisuudelta, se on yhtäältä viriilimpää ja kuolemattomampaa, mutta toisaalta aikuisuuteen rajautuva puutteen tila, josta vain aika, oppi ja kokemus parantavat. (Relander 2007, 145.) Itsenäiseen elämään siirtymiseen kuuluu vapauden tunteesta ja päätösvallasta nauttiminen sekä irrottautuminen ohjaavista ja kasvattavista aikuisista. Itsenäiseen elämään tarvitaan turvallisuutta, vaikka uskallus ja yrittäminen olisivatkin päällimmäisenä mielessä. (Laaksonen 2004, 10.) Nuoret aikuiset hakevat usein yhteiskunnasta sellaista paikkaa, jossa juuri heidän vahvuutensa ja kykynsä pääsisivät oikeuksiinsa. Varsinkin he etsivät omaa itseään, niin henkisesti kuin fyysisesti. Kuka minä olen ja mitä haluan tehdä isona. Vaikka nuori voi monella tapaa olla jo kypsä, hän ei ole sitä sisäisesti, tunnemaailmassaan ja omassa sisäisessä yksilöllisyydessään (Dunderfelt 2011, 92).

2.1 Määritelmät itsenäisyydelle ja aikuisuudelle

Teini-iän viimeiset vuodet ovat jo aikuismaisia, vaikka aikuisuutta ei yksiselitteisesti ole helppo määritellä. Yleisesti voidaan luonnehtia sen olevan huolenpitoa ja vastuuta omasta elämästään. (Turunen 2005, 135.) Nyky-yhteiskunnassa se, mitä aikuisuus on, ei ole itsestään selvää (Aapola & Ketokivi 2005, 7). Aikuisuus nähdään itsenäisyyttä syvempänä kehitystapahtumana, jossa nuoren käyttäytyminen muuttuu ja tasaantuu sekä henkinen kasvu on suurempaa. Aikuisuuden määritelmä on kuitenkin paljon haastavampaa määritellä kuin itsenäisyyden. (Huotari 2010, 57.) Jälkinuoruutta eli ikävuosien 18–22 väliin sijoittuvaa aikaa pidetään jäsentymisvaiheena. Nuori sijoittaa itsensä laajempaan ympäristöön, yhteiskuntaan ja ryhtyy tekemään valintoja, jotka vaikuttavat hänen tulevaan aikuisuuteensa. (Aalberg & Siimes 2007, 70 – 71.)

Suomen lain mukaan 18-vuotias on täysi-ikäinen ja täysin vastuullinen teoistaan sekä päätöksistään. Aikuisuus ja täysi-ikäisyys eivät kuitenkaan ole päivämääristä riippuvaisia tai sidonnaisia. Aikuisuus nähdään pikemminkin prosessina, joka jatkuu nuoruudesta eteenpäin, läpi elämän. (Dunderfelt 2011, 92.) Nykyään aikuisen statuksen saavuttamiseksi ei riitä pelkkä täysi-ikäisyys. Kehityksellistä ikää arvioidaan yhä enemmän ja nuorten kypsyyttä erilaisten valintojen tekemiseen pohditaan. Osa nuorisista on riittävän valistuneita päättämään itseään koskevista asioista, osa taas ei (Aapola & Ketokivi 2005, 18; Turunen 2005, 135). Toiset aikuiset eivät koskaan selviydy itsenäisesti eli he eivät ole itsenäisiä toimijoita, silti he ovat ikänsä puolesta aikuisia. Itsenäistyminen on yksilöllisesti etenevä tapahtuma, joka voi olla pitkään prosessi. (Huotari 2010, 31, 58.)

Nuoren tervettä kehitystä ei voida hidastaa tai nopeuttaa, vaan se etenee omalla painollaan. Kun nuori saa tilaa ja aikaa kasvaa, hän voi nuorena aikuisena ottaa vastuun itsestään ja ympäristöstään ja lopulta kykenee huolehtimaan itse itsestään tulevaisuudessa. (Aalberg & Siimes 2007, 125 – 126.) Pitkittynyt nuoruusikä eli nuoruudelle tyypillisen narsistisen elämäntavan jatkuminen pitkälle varhaisaikuisuuteen on yritys lykätä päätöksentekoa ja lopullista vastuunottamista omista asioistaan. Tällainen henkilö kokee vastuun kuuluvan muille, eikä hän ole vielä valmis kohtaamaan aikuisuutta. (Horppu, Nurmiranta & Leppämäki 2009, 81.)

2.2 Pidentynyt nuoruus

Nuori kaipaa tilaa ja vapautta etsiä itseään. Aina tuo elämänsuunnan hakeminen ei näytä järkevältä ja tehokkaalta, mutta kuuluu olennaisena osana kehitykseen. Nuori alkaa olla jo itsenäinen yksilö, jolla on omat mieltymyksensä ja käsityksensä, joista hän pitää tiukasti kiinni. (Turunen 2005, 138.) Tilastot kertovat nuoruuden pidentyneen viime vuosina, pääosin se on liitetty nuorten opiskeluaikojen venymiseen sekä taloudellisen autonomian ja perheen perustamisen lykkääntymiseen. Pidentyneelle nuoruudelle ominaisina piirteinä pidetään pysyvien sitoumusten poissaoloa, kodin ulkopuolelle suuntautuvaa vapaa-aikaa ja erilaisten elämysten sekä kokemusten hankkimista. Pidentyneen nuoruuden kulttuurissa yhdistyvät perinteisesti nuoruuteen ja aikuisuuteen yhdistettyjen ulottuvuuksien parhaimmat puolet: nuoruuden vapaus ilman sitoumuksia, mutta aikuisten oikeudet tehdä itsenäisiä päätöksiä ja toimia yhteiskunnassa täysivaltaisesti. (Aapola & Ketokivi 2005, 22 – 23.) Nuori haluaa olla vapaa tekemään mitä haluaa ja juuri omalla tavallaan. Olla itsenäinen, mutta sisäisesti ajatus-, tunne- ja tekotavoissaan hän ei ole vielä vapaa ja itsenäinen. (Dunderfelt 2011, 104.)

3 LASTENSUOJELUTYÖN PROSESSI

3.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Jokaisella lapsella on yksilölliset oikeudet syntymästään lähtien. Kaikilla lapsilla, niin kotona asuvilla kuin huostaan otetuilla on lähtökohtaisesti samat oikeudet kuin aikuisillakin, eikä perusoikeuksia ole sidottu henkilön ikään. Perusoikeuksien lisäksi lapsilla on myös tiettyjä erityisiä oikeuksia. Lapsilla on oikeus turvalliseen ja virikkeitä tarjoavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun. (Saastamoinen 2010, XV.) Kunta on velvollinen järjestämään lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Räty 2012, 4.)

Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitus on edistää ja turvata lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Kunnan palvelut toteuttavat ehkäisevää lastensuojelutyötä äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, perusopetuksessa ja nuorisotyössä. Ehkäisevää lastensuojelua on

tuki ja erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei kuulu lastensuojelun asiakkuuden piiriin. Toiminnan tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista lastensuojelun toimintamuotoa. (Räty 2012, 4 – 5.)

3.1.1 Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteet

Nimensä mukaisesti tavoitteena on ongelmien ehkäisy eli pyrkimys ehkäistä ongelmien syntymistä sekä lasten hyvinvointia, kasvua ja kehitystä vaarantavien tekijöiden syntymistä. Kaikki yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen toiminta, jolla voidaan edistää lasten hyvinvointia ja ehkäistä heidän pahoinvointia, on ehkäisevää työtä. Kaikissa lapsille suunnatuissa palveluissa, joissa tuetaan myös lasten vanhempia ja huoltajia toteutuu niin ikään ongelmien ehkäisyn periaate. Ehkäisevän työn ajatuksena on lisätä ja tukea lasten hyvinvointia suojaavien rakenteiden luomista ja samalla vähentää haavoittuvuutta hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden suhteen.

Tärkeänä seikkana on varhainen puuttuminen, jotta mahdolliset ongelmat eivät pääsisi vakavoitumaan ja syvenemään. Ehkäisevän lastensuojelun tulee olla joustavaa, koska jokaisen lapsen ja nuoren sekä heidän perheidensä tilanteet ovat aina yksilöllisiä ja muuttuvia. (Räty 2012, 4 – 6.) Kehityspsykologiasta löytyy joukko teorioita, jotka myös tukevat ajattelua jokaisen lapsen ja nuoren yksilöllisyydestä. Vaikka monen yksilön elämänkulussa on samankaltaisia vaiheita ja niiden järjestyskin saattaa olla sama, ei tilanteita voi verrata keskenään, vaan aina tulee huomioida lapsen ja nuoren sekä heidän perheidensä tilanteeseen vaikuttavat muuttujat ja tehdä joustoja sekä suunnitelmia niiden mukaan. (Horppu, Leppämäki & Nurmiraanta 2009, 13.)

3.1.2 Erityinen tuki

Joskus normaalit palvelut eivät riitä vastaamaan lapsen tai nuoren tarpeisiin, jolloin lapsi voi tarvita erityistä tukea ja erityisiä palveluita turvaamaan kasvuun ja kehitystään. Näitä tukitoimia kohdistetaan riskialttiissa oloissa eläville lapsille ja nuorille perus- ja erityispalveluissa sosiaali-, terveys- ja opetustoimessa. Ehkäisevää työtä toteutavien tahojen tulee aina huomioida lasten lisäksi heidän vanhempansa ja huoltajansa, jotka tarvitsevat tukea kasvatustehtävässään. Erityistä tukea tulee tarjota mahdollisimman varhain ja ohjata lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun asiakkuuden piiriin. Usein erityistä tukea saava lapsi perheineen ei ole lastensuojelun asiakas, vaan erityi-

sellä tuella autetaan tehostetusti lapsen kasvua ja kehitystä. Lastensuojelun asiakkuus ei poissulje erityisen tuen saamista. (THL 2014.)

Lastensuojelun kehittämistyön painopisteenä on jo jonkin aikaa ollut voimistaa erityisen tuen tarjoamista sitä tarvitseville lapsille ja nuorille. Kunta vastaa lapsia koskevien palveluiden kehittämisestä, jolloin korostuu peruspalveluja antavien kyky havaita lapsen erityisen tuen tarve varhain ja tarjota siihen oikeanlaista tukea. Toiminnan tulisi olla mielekästä lasten ja nuorten kannalta, mutta kuitenkin heidän kasvuun ja kehitystään tukevaa. (THL 2014.)

3.2 Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelutarpeen selvitys

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka vain yksityinen henkilö, joka havaitsee tai saa tietoonsa sellaisia seikkoja, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Ilmoituksen tekemisen sekä lastensuojelutarpeen selvittämisen taustalla voi olla erilaisia seikkoja, jotka tavalla tai toisella liittyvät lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen (puutteita tai osaamattomuutta, joka vaarantaa lapsen hyvinvointia), lapsen omaan käyttäytymiseen (itsetuhoisuus, lapsen oma päihteiden käyttö) tai kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin (jatkuva koulunkäynnin laiminlyöminen, ikätasoonsa nähden liian suuri vastuu). Myös perheen erittäin heikko taloudellinen tilanne saattaa vaarantaa lapsen huolenpitoa tai kehitystä, jolloin on mahdollista parantaa lapsen tilannetta antamalla taloudellista tukea lastensuojelullisin perustein. (THL 2014.)

Tärkeintä on tehdä ilmoitus viipymättä. Sen arviointi, johtaako ilmoitus kiireellisiin jatkotoimenpiteisiin, kuuluu sosiaalihuollon ammattilaisille. Lastensuojelulain mukainen ilmoitus voidaan toteuttaa myös yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Ajatuksena on, että lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa yhteisymmärryksessä tehty pyyntö turvaisi paremmin yhteistyön jatkossa. (Räty 2012, 206.)

3.3 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Avohuollon tukitoimena tehtävä sijoitus on rajattu, tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava jakso. Se on aina suunnitelmallinen tukitoimi, joka järjestetään asiakassuunnitelmapalaverissa sovittujen ohjeistuksien tavalla. Asiakassuunnitelmapalaverissa määritellään sijoituksen tavoitteet, arvioitu kesto sekä ajankohta, jolloin sijoituksen tavoit-

teiden toteutumista arvioidaan. Lähtökohtana tulisi pitää lapsen ja perheen kuntoutumista, ei pidempiaikaista sijoitusta kodin ulkopuolelle. Avohuollon sijoitus tulisi ensisijaisesti toteuttaa niin, että lapsi sijoitetaan yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Koko perheen sijoitus voi tapahtua laitoksessa (mm. perhetukikeskukset) tai sitä voidaan järjestää perhehoidossa. Sijoitus voi liittyä perheen aikuiselle annettavaan hoitoon, jolloin voi olla tarkoituksenmukaista, että lapsi voi jatkaa yhdessä asumistaan vanhempansa kanssa. Lapsi voidaan kuitenkin lyhytaikaisesti sijoittaa myös yksin avohuollon tukitoimena perhehoitoon tai laitoshoitoon, jolloin maksimi aika on kolme kuukautta. Tämä kolmen kuukauden mittainen jakso tulee kyseeseen, kun arvioidaan lapsen tuen tarve, lapsen kuntoutus tai hänen huolenpidon väliaikainen järjestäminen huoltajan tai muun lapsen hoidosta vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Avohuollon tukitoimin sijoittamiseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. (Räty 2012, 281 – 296; Saastamoinen 2010, 57 – 61.)

Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen yhteydessä hänen asioistaan päättäminen ja lapsen huolto säilyvät kokonaisuudessaan huoltajilla. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoitoon, kasvatukseen, asuinpaikkaan sekä muihin henkilökohtaisiin asioihin. Lähtökohtaisesti asiakassuunnitelmapalavereissa on ennen sijoitusta avohuollon tukitoimin yhdessä sosiaalityöntekijän, lapsen ja hänen huoltajansa sekä sijoituksesta vastaavan tahon kanssa laadittu suunnitelma tuolle kolmen kuukauden ajanjaksolle. Tätä suunnitelmaa voidaan täsmentää ja tarkentaa yhteistyössä, jos tarvetta on ryhtyä toimenpiteisiin. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen aikana ei lasta voida rajoittaa lastensuojelulain mukaisin rajoitustoimenpitein. (Saastamoinen 2010, 58 – 61.)

Avohuollon tukitoimena tapahtuva sijoitus ei tule kyseeseen, jos huostaanoton edellytykset täyttyvät. Lasta ei myöskään voi toistuvasti sijoittaa lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimena, jos ei lapsen etu sitä välttämättä vaadi. Jos sijoitusta harkittaessa ilmenee, ettei lapsi voi pitkähköön aikaan palata kotiinsa, tulee selvittää huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen edellytykset. Näillä keinoin lapselle pyritään turvaamaan ihmissuhteiden pysyvyys, epätarkoituksenmukaista siirtelyä kodin ja sijoituspaikan välillä tulee välttää. (Räty 2012, 283.) Lastensuojelu on pitkälti käytännöllistä työtä, jonka keskiössä on konkreettisen avun ja tuen järjestäminen, osoittaen inhimillisyyttä vanhempia kohtaan. Lastensuojelu on myös vahvasti tunteiden kanssa työskentelyä ja

luottamuksen hankkimista sekä erilaisissa suhdeverkostoissa työskentelyä. Lastensuojelussa tarvitaan luovaa taitoa, jotta perustuvat suhteet kantavat koko elämänkaaren mitan. Paikasta toiseen siirtely tai pelkkä palvelujen ohjaaminen perheeseen eivät ainoastaan riitä eivätkä tue kokonaisvaltaista kuntoutumista. Tarvitaan pysäyttämisen paikkoja, viimeistään kun sosiaalityöntekijä harkitsee sijoituksen mahdollisuutta. (Bardy 2009, 42.)

Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia lastensuojelulain mukaan, joten mikäli lapsen ongelmiin voidaan vastata riittävällä tavalla avohuollon keinoin, on niitä järjestettävä. Erityisesti täysi-ikäisyyttä lähestyvien lasten osalta avohuollon sijoitus on usein onnistunein ratkaisu. Tällaisissa tapauksissa ainoastaan lapseen yksin kohdistunut sijoitus voi kestoaltaan olla pitempiaikainenkin. (THL 2014.) Lapsi on oikeutettu jälkihuoltoon, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin (Saastamoinen 2010, 62).

3.4 Kiireellinen sijoitus

Kiireellinen sijoitus on aina vakava puuttuminen ihmisten yksityisyyteen ja elämään. Usein se on viimeinen toimenpide, kun lapsi on välittömässä vaarassa tai ei ole muita mahdollisuuksia turvata lapsen tilannetta. Syitä kiireellisellä sijoitukselle voivat esimerkiksi olla, kun kodin olosuhteet tai puutteet lapsen huolenpidossa välittömästi vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä. Joskus lapsen huoltajat voivat väliaikaisesti olla kykenemättömiä hoitamaan lastaan, jolloin kiireellinen sijoitus on tarpeellinen. Lapsi tai nuori voi myös omalla käyttäytymisellään aiheuttaa kiireellisen sijoituksen tarpeen, esimerkiksi itsetuhoisella käyttäytymisellä, päihteiden käytöllä tai tekemällä rikoksia. Kiireellistä sijoitusta ei tehdä, jos sijoitus on mahdollista hoitaa avohuollon tukitoimin. (Räty 2012, 298.)

Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, laitokseen, terveydenhuollon laitokseen tai järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa tukitoimet. Joissakin tapauksissa on mahdollista, että kiireellinen sijoitus tehdään lapsen sukulaisen luokse. Pääkriteerinä sijoituspaikan valinnalle on, että lapselle löytyy vakiintunut ja turvallinen paikka. Sijoitusta koskeva päätös tulee aina perustella niin, että perusteluissa ilmenevät ne välittömät syyt tai se välitön vaara, joka toimenpiteiden aloittamisen on käynnistänyt. Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, yhteydenpidosta ja välittömästä terveydenhuollosta. Si-

joituksen aikana lapsen asioista on kuitenkin neuvoteltava huoltajien ja vanhempien kanssa sekä pyrittävä hyvään yhteistyöhön lapsen asioista päätettäessä. Kiireellinen sijoitus voi yhden viranhaltijan päätöksellä olla enimmillään 30 päivää, jonka aikana on tehtävä päätös jatkon suhteen. Vaihtoehtoina ovat neljä alla olevaa kohtaa:

- päätös kiireellisen sijoituksen lakkaamisesta
- päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta
- päätös huostaanotosta
- hakemus huostaanotosta hallinto-oikeudelle. (THL 2014.)

3.5 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimeisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Toimenpiteellä puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perhe-elämän suojaan. Huostaanotolla kuitenkin turvataan viime kädessä lapsen oikeudet riittävään suojeluun ja lapsen edun mukaiseen huolenpitoon ja hoitoon kaikissa mahdollisissa olosuhteissa. (Räty 2012, 311 – 312.) Lapsen oikeus hyvään elämään edellyttää lapsen elämäntilanteen kokonaisvaltaista hahmottamista, jossa yhdistyvät osallisuus, suojelu ja huolenpito. Lapsia on kaikin keinoin suojeltava kurjuudelta, hyväksikäytöltä ja kaikkinaiselta pahalta. (Bardy 2009, 34 – 35.)

3.5.1 Huostaanoton perusteet

Huostaanoton perusteet on jaettu kahteen erilliseen ryhmään sen perusteella, onko huostaanotto johdannainen lapsen omasta käyttäytymisestä vai kasvuoloissa ilmenevistä puutteista. Jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai jonkun muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään, on huostaanotto perusteltua. Kasvuoloissa ilmenevä vakava uhka lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumiseen riittää perusteeksi huostaanotolle. Uhan täytyy kuitenkin olla todellista ja konkreettista, jotta toimiin voidaan ryhtyä. (Saastamoinen 2010, 23.) Huostaanoton perusteen ja lapsen käyttäytymisen tai oireilun välillä tulee selvittää ja osoittaa syy-yhteys: mistä lapsen

pahoinvointi johtuu, ja kuinka puutteet ovat vaikuttaneet lapseen tai voivat vaikuttaa kehitykseen ja terveyteen? (Räty 2012, 314.)

3.5.2 Huostaanotto vs. avohuollon tukitoimet

Koska huostaanoton molempien edellytysten pohjana on, että vaaran tulee olla vakavaa, lapsen huolenpidossa tai kasvuoloissa olevien puutteiden tai lapsen oman käyttäytymisen tulee ylittää edellä mainitut kynnykset. Jos jompikumpi huostaanoton kriteereistä täyttyy, tulee huostaanoton edellytyksenä myös olla se, etteivät avohuollon tukitoimet ole sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Avohuollon tukitoimet voivat olla sopimattomia, jos niiden avulla ei kyetä puuttumaan lapsen ongelmiin, esimerkiksi lapsen ollessa syyllistynyt vakavaan rikokseen. Avohuollon tukitoimia ei voida myöskään miettiä, jos lapsi tai lapsen hoidosta ja huolenpidosta vastaava taho ei niitä suostu vastaanottamaan. (Saastamoinen 2010, 24.)

Aina tulee kuitenkin arvioida, onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. Sijaishuoltoa järjestettäessä ei lapselle etsitä vain ”säilyttävää” hoitomuotoa, vaan sen tulee olla lapsen nykytilannetta nähden selkeästi parempi vaihtoehto ja vastattava yksilöllisesti lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen. (Räty 2012, 311.) Tärkeää roolia tässä kohdin näyttelee lapsen sosiaalityöntekijä, joka kartoittaa sijaishuoltopaikkaa.

4 JÄLKIHUOLTO

Jälkihuolto on yksi lastensuojelun työmuodoista (LsL 3.§). Tarkoituksena on tukea nuorta hänen kasvussaan aikuisuuteen ja vastuullisuuteen, johon liittyy olennaisena osana asumisen järjestäminen sekä koulutuksesta ja toimeentulosta huolehtiminen. (Räty 2012, 532). Jälkihuolto on lastensuojelulain mukaan nuoren subjektiivinen oikeus sijaishuollon tai vähintään puoli vuotta yhtäjaksoisesti avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen ja sitä tulee järjestää nuorelle ja hänen huoltajilleen siinä laajuudessaan, kuin perhe sitä välttämättä tarvitsee (LsL 76.§; Räty 2012, 532, 540; Saastamoinen 2010, 62). Sijoittavan kunnan velvollisuudet jälkihuollon järjestämisestä päättyy, kun lapsen tai nuoren kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisestä on kulunut viisi vuotta tai viimeistään kun nuori täyttää 21 vuotta (LsL 75.§).

4.1 Jälkihuollon järjestäminen

Jälkihuollon järjestämisestä ja laajuudesta sovitaan aina jälkihuoltosuunnitelmassa, jonka laativat nuori, jälkihuollon sosiaalityöntekijä ja nuoren huoltajat yhdessä. Jälkihuoltosuunnitelmaan kirjataan kaikki nuoren erityisen tuen ja avun tarpeet sekä käytävissä olevat palvelut ja tukitoimet. (Lsl 76.§; Rätty 2012, 532, 540; Saastamoinen 2010, 62.) Jälkihuollon päätyttyä sosiaalityöntekijä on edelleen velvollinen tarpeen vaatiessa laatimaan suunnitelman, johon kirjataan nuoren palvelut ja tukitoimet jälkihuollon päättymisen jälkeen (LsL 76.§).

Jälkihuollon tavoitteena on auttaa nuorta tulemaan sinuiksi itsensä kanssa. Vahvuuksien löytäminen ja niiden hyödyntäminen sekä oppiminen kokemuksista ja vahvistustasille, että oman elämänsä kulkuun voi vaikuttaa. Avustamalla ja vahvistamalla nuoren tulevaisuuden näkymiä ja toivoa tuetaan samalla hänen mahdollisuuksiaan käyttää kokonaisvaltaisesti omia jo olemassa olevia resurssejaan. (Laaksonen 2004, 10–11, 27.) Tässä nuoruusiän loppuvaiheessa nuori pohtii usein omaa asemaansa maailmassa, kulkemista kohti itsenäisyyden aloittamista, jolloin aikuisen rohkaisulla voi olla iso merkitys jatkoon ja tulevan suunnan kannalta (Dunderfelt 2011, 85).

Jälkihuollon suunnittelu aloitetaan jo hyvissä ajoin kodin ulkopuolisen sijoituksen viimeisenä vuotena ja suunnitelman tarkoituksena on konkretisoida jälkihuollon tavoitteet selkeiksi arkipäivissä toteutettaviksi ja arvioitaviksi asioiksi. Nuoren oma rooli suunnitelman tekemisessä on keskiössä, koska jälkihuolto perustuu hänellä vapaaehtoisuuteen. (Laaksonen 2004, 15, 17–18, 21.) Käytännössä tämä tarkoittaa usein asunon järjestämistä, opiskelun ja taloudellisten asioiden hoitamisessa tukemista ja auttamista (Rätty 2012, 532, 541).

4.2 Jälkihuoltonuoren taloudellinen tuki

Jälkihuollossa oleva nuori saa vahvaa taloudellista tukea. Lapsen ja nuoren kodin ulkopuolisen sijoituksen aikana kunta kerää nuorelle itsenäistymisvaroja, jotka kattavat vähintään 40 % hänen tuloistaan, korvauksistaan ja saamisistaan. Lapsen ja nuoren tuloja sijoituksen aikana ovat esimerkiksi etuudet, kuten elatusapu, eläkkeet ja avustukset. Kunta perii kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen etuudet kattaakseen sijoitetusta lapsesta ja nuoresta aiheutuvia asiakaskuluja esimerkiksi lastensuojeluyksikön asiakaspalkkamaksuja. Itsenäistymisvarat kertyvät näistä etuuksista, joista 40 % siirtyy

nuoren itsenäistymisvaroihin. Nuoren siirtyessä sijaishuollosta jälkihuoltoon itsenäistymisvaroja voidaan käyttää asunnon kalustamiseen, opiskelumateriaaleihin tai ajokortin hankintaan. Lähtökohtana on se, että itsenäistymisvarat on maksettava nuorelle, kun nuori täyttää 18 vuotta. Sosiaalityöntekijällä on aina vastuu ja velvollisuus arvioida, koska nuori on riittävän kypsä itsenäisesti päättämään omista asioistaan ja rahankäytöstään sekä tarvittaessa antaa jälkihuoltoa järjestävälle taholle ohjeistuksia, mihin varoja voi käyttää. Itsenäistymisvaroja voidaan käyttää jälkihuollon aikana sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan, ja loput itsenäistymisvaroista on maksettava nuorelle viimeistään, kun hän täyttää 21 vuotta eli kun lastensuojelun jälkihuolto päättyy. Sosiaalityöntekijän velvollisuutena on huolehtia, että itsenäistymisvarat menevät nuoren itsenäistymistä tukevaan toimintaan ja hankintoihin. (LsL 77.§; Saastamoinen 2010, 130 – 131.)

Jälkihuollossa olevalle nuorelle voidaan myöntää toimeentulotukea, johon sosiaalihuollon hallussa olevat itsenäistymisvarat eivät vaikuta millään tavoin eikä sen myöntämistä ole sidottu toimeentulotukinormeihin. Jälkihuollon tulee aina olla tavoitteellista toimintaa ja se tulee myös huomioida toimeentulotukea myönnettäessä. Tarvittaessa jälkihuollon sosiaalityöntekijän on konsultoitava jälkihuollon työntekijää, mistä nuoren talous koostuu. Huomioitavaa on kuitenkin se, että taloudellisen tuen on oltava riittävää. (Laaksonen 2004, 41; Rätty 2013, 545.)

4.3 Jälkihuollon päättäminen

Jälkihuolto voidaan päättää, kun nuori selviytyy arjen toimista itsenäisesti ja tuen tarve päättyy. Jälkihuolto voi pisimmillään kestää siihen asti, kunnes nuori täyttää 21 vuotta tai jos nuori ei tahdo jälkihuoltoa enää jatkaa (LsL 75.§). Jälkihuolto on aina nuorelle vapaaehtoista, mutta kunnalle se ei sitä ole.

Vaikka nuori aluksi kieltäytyisi jälkihuollosta, hänellä on kuitenkin 21-vuotiaaksi asti mahdollisuus tulla takaisin avun piiriin, ellei sijoituksen päättymisestä ole kulunut viittä vuotta. Vaikka jälkihuolto miellyttään usein vain itsenäistyviä nuoria koskevana asiana, sanoo laki kuitenkin yksiselitteisesti, että jälkihuoltoa on järjestettävä aina sijaishuollon päättymisen jälkeen. Lain mukaan on täysin riippumatonta loppuuko sijaishuolto huostaanoton purkamisen vuoksi kolmevuotiaana vai täysi-ikäisyyteen. (Laaksonen 2004, 12.)

5 JÄLKIHUOLTO KASVUN PORTAISSA

Kasvun Portaissa on tuotettu jälkihuoltopalvelua jo useamman vuoden ajan, mutta siinä on usein ollut yhtä monta toimintatapaa kuin toimijaakin. Kasvun Portaiden toimitusjohtaja Kati Hiltusen os. Komu toiveesta lähdin työstämään kolme portaista palvelumallia yrityksen jälkihuollon toteuttamiseen. Toimitusjohtaja Hiltusen os. Komu kanssa käydyn haastattelun perusteella sain raamit siihen, mihin suuntaan hän haluaa jälkihuollon Kasvun Portaissa menevän ja mitkä ovat ne resurssit, joita yritys on valmis käyttämään ja panostamaan. Hän kertoi, että resurssit jälkihuollon laajempaan toteuttamiseen on jo nyt yrityksellä olemassa. Ajatuksena hänellä oli koota jälkihuolto-tiimi, joka olisi hiukan irrallaan ryhmäkodin arjesta ja panostaisi jälkihuoltoon. Kuntien tiukat taloudelliset ajat pakottavat heitä useammin turvautumaan sijoitusten sijasta tukihenkilötoimintaan, joten kasvava tarve on olemassa. Kunnat eivät myöskään kykene vastaamaan omin voimin tukea tarvitsevien nuorten määrään.

5.1 Tuen ensimmäinen porras

Kasvun Portailla on ensimmäiselle portaalle tarjota kahta eri tukipakettia. Tuetumpi muoto on asua ryhmäkodin välittömässä läheisyydessä sijaitsevassa asunnossa, jossa ohjaajan tuki ja ohjaus on koko ajan ”käden” ulottuvilla. Toinen malli, joka on myös vahvasti tuettu, että Kasvun Portaat etsivät nuorelle asunnon ja vuokraavat sen nimiinsä. Asuntoa haetaan yleensä nuoren sen hetkisen elämäntilanteen velvoittamalta alueelta, esimerkiksi koulun tai työn sijainnilla on vaikuttava merkitys. Usein nuoret haaveilevat myös takaisin omiin kotikuntiinsa.

5.1.1 Asuminen Kasvun Portaiden vuokraamassa asunnossa

Ensimmäisellä portaalla tukea tarjotaan nuorille, jotka ovat juuri siirtyneet sijaishuollosta jälkihuoltoon, ja alkaneet varsinaisen matkan kohti itsenäistymistä ja aikuisuutta. Varsinaisen siirtymäkauden jälkeen nuori tarvitsee positiivisen kehityksen tukemista. Nuorella on tarve kehittyä itsenäiseksi aikuiseksi, mutta sijaishuollon jälkeen riski syrjäytyä on tavallista suurempi. (Laaksonen 2004, 11.) Tähän portaaseen sisältyy, että Kasvun Portaat vuokraa asunnon nimiinsä nuorelle, maksaa vesi- ja sähkölaskun, toimeentulotukea eikä tapaamiskerroista veloiteta erikseen kuntaa. Kasvun Portaat myös huolehtii reseptilääkkeistä, julkisen terveydenhuollon käyntimaksuista, nuoren matkoista kodin ja koulun tai työpaikan välillä sekä opiskelumateriaaleista. Tapaamisker-

toja on tiiviisti, alkuun tavoitteena olisi kolme kertaa viikossa, joista yhdellä kerralla nuoren kanssa käytäisiin hoitamassa ruokaostokset. Tapaamiset joko aloitetaan tai päätetään aina nuoren asunnolle, jolloin varmistetaan että siellä kaikki on kunnossa. Usein asunto myös kuvaa nuoren sen hetkistä elämänhallinnan valmiutta.

Nuorelle nimetään kaksi tukihenkilöä, jotka häntä tapaavat sovitusti, mutta säännöllisesti. Ensimmäisellä portaalla tuki on kokonaisvaltaista ohjaamista ja avustamista, mm. virastoissa asioinneissa, laskujen maksun opettelua jne. Tiiviin tuen tarkoituksena on seurata nuoren itsenäistymisen edistymistä, hänen vointiaan ja löytää toimintamalleja tilanteiden ratkaisemiseen. Toisaalta on myös tärkeää korostaa nuorelle, että hänellä on oma vastuu tulevaisuutensa rakentamisesta. Avoimin kysymyksin nuorta voi rohkaista tuomaan esiin omat tavoitteensa sekä sen, mitä hän on valmis niiden eteen tekemään. (Laaksonen 2004, 27.) Päivittäisten asioiden hoitamisen opettelu ja nuoren aktivointi on suuressa roolissa alussa, jotta nuoresta kehittyisi itsenäinen toimija. Yhtenä tärkeänä tekijänä on virikkeiden luominen nuoren elämään tai harrastuksen löytäminen sekä yhteinen tekeminen tukihenkilön kanssa. Nuorella on mahdollisuus yöpyä Kasvun Portaiden ryhmäkodilla, jos hän kokee sen joskus tarpeelliseksi tai omassa asunnossa yksin oleminen on jostain syystä sillä hetkellä turvatonta tai ahdistavaa. Jälkihuoltonuorella on mahdollisuus soittaa ryhmäkodille vuorokauden ympäri.

Nuorelle maksetaan toimeentulorahaa joka kuukausi. Jokaiselle nuorelle laaditaan yksilöllinen suunnitelma siitä, miten moneen maksukertaan raha kuukaudessa jaetaan. Järkevä rahankäyttö on yksi hyödyllisimmistä taidoista, jota itsenäistyvän nuoren tulee hallita (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 58). Toiset nuoret kykenevät jo heti itsenäistymisen alussa hallitsemaan kulutustaan, niin että rahat riittävät koko kuukaudella, kun taas joillain on päädytty, siihen että toimeentuloraha jaetaan kuukauden jokaiselle viikolle. Jos nuori opiskelee, on hän tietenkin oikeutettu hakemaan opintotukea. Pyrkimys on aktivoida jokainen Kasvun Portaiden jälkihuoltonuori kiinni opintoihin tai työelämään. Jos nuori ei opiskele tai työskentele, edellytetään häneltä vähintään, että työnhaku on voimassa.

Pyrkimys on, että näin tiivistä tukea kestäisi jälkihuollon ensimmäisen vuoden ajan. Tuen tarpeen määrittelyä ei missään nimessä tehdä päivämääriä silmillä pitäen, vaan jokaisen valmiuksia tarkastellaan tapauskohtaisesti. Aikuissuhteen yhtenä tehtävänä on ylläpitää toivoa ja uskaltautumista heittäytyä tehtävään. Sitoutuminen nuoreen ja

hänen tukemiseen ja ohjaamiseen kohti itsenäisyyttä on monivaiheinen, joskus varsin rankkakin kokemus. (Laaksonen 2004, 27.) Tarkoitus on luoda nuorelle sellaiset valmiudet, että hän kykenisi ottamaan vastuuta itsestään koko ajan enenemissä määrin. Jokaisen yksilön edistymistä tarkastellaan aina kolmen kuukauden välein olevissa jälkihuoltosuunnitelmapalavereissa.

5.1.2 Asuminen Kasvun Portaiden ryhmäkodin yhteydessä olevassa asunnossa

Kasvun Portaiden ryhmäkodin yhteydessä on yksi erillinen asunto, joka on tarkoitettu jälkihuoltonuorille. Siinä asuvan nuoren tuki on vielä edellä mainittua tuetumpaa. Tarkoitus olisi tätä asuntoa tarjota ryhmäkodissa sijaishuollossa olleille nuorille ensikodiksi, jolloin ensimmäinen siirtymä pois ryhmäkodilta ei olisi radikaali. Ryhmäkodin ohjaajat ovat koko ajan aivan hänen asuntonsa välittömässä läheisyydessä. Nuori hoitaa pyykinhuollon ryhmäkodin tiloissa ja mahdollinen lääkehuoltokin voidaan hoitaa ohjaajien kautta, jos nuorella ei vielä ole valmiuksia ottaa vastuuta sen hoitumisesta. Sijaishuollon onnistuminen vaikuttaa siihen, kuinka nuori sitoutuu jälkihuollolliseen tukeen. Vaikka halua sitoutua löytyisi, ei välttämättä ole kykyä, jos nuoren kanssa ei ole asiaa päästy työstämään ennen jälkihuoltoa. (Laaksonen 2004, 26.) Kaikki kodin kulut kulkevat Kasvun Portaiden kautta. Muuten hänen tukensa on ensimmäisen portaan tukimuotojen kanssa identtiset.

5.2 Tuen toinen porras

Tuen toiselle portaalle siirrettäessä tuki ei ole aivan yhtä tiivistä kuin ensimmäisellä portaalla. Palvelumuodoksi muuttuvat enemmän tukihenkilötapaamiset, joita usein on yhdestä kahteen viikossa, niin kuin jälkihuoltosuunnitelmapalavereissa sovitaan. Nuorella on kuitenkin tieto siitä, että tuttu ja turvallinen aikuinen on edelleen hänen tukenaan itsenäistymisen tiellä. Toisella portaalla aletaan suunnitella, josko nuori olisi kykeneväinen ottamaan asunnon omiin nimiinsä ja mahdollisesti hoitamaan vuokramaksun itse. Edelleen nuorta tuetaan virkistystoiminnassa ja taloudellisesti harrastustoiminnassa sekä matkakustannuksissa. Ympäri vuorokautinen puhelinpäivystys on käytössä. Nuori voidaan hakea ryhmäkodille tunnin sisällä tarvittaessa ja mahdollisissa kriisitilanteissa hänellä oikeus jäädä yöpymään. Ajallisesti toista porrasta on suunniteltu jälkihuollon toiselle vuodelle, joskin aina yksilön valmiudet ja tarpeet huomioiden toteutetaan siirtymät.

Toisen portaan nuori on edelleen oikeutettu saamaan tukea ongelmatilanteiden selvittämiseen. Näiden nuorten perheille tarjotaan perhetyötä, jos he kokevat sen tarpeelliseksi ja ovat motivoituneita sekä sitoutuneita siihen. Ei myöskään edellytetä, että nuori olisi tässä kohdin täysin itsenäinen, vaan asiointiapua, neuvontaa ja tukea saa samoin kuin ensimmäisellä portaalla. Erona usein on se, että tässä kohdin nuori osaa paremmin kohdistaa avun tarpeen muodon. Tärkeä tekijä itsenäisyyteen kasvamisessa on ongelmaratkaisutaitojen kehittäminen, päämäärien asettaminen itselle ja pyrkimys toimia saavuttaakseen ne tai ongelman ratkaisemiseksi ovat merkkejä nuoren selviytymiskyvystä. (Laaksonen 2004, 27.)

Toisella portaalla tuki kohdistuu arjen hallintaan kiinteästi. Koulunkäyntiin nuori voi pyytää tukea kotioloissaan tukihenkilöltään, tai hänellä on mahdollisuus saada ryhmäkodilla tukiovetusta. Nuorta autetaan työhön sijoittumisessa siinä määrin kuin se on mahdollista, mutta vähintään niin että työnhaku on käynnissä, jos nuori ei opiskele. Nuorta aktivoidaan työkokeiluihin ja työtoimintoihin, jotta kotiin jäämisen ja syrjäytymisen riskiä voidaan ehkäistä.

Tämän portaan kohdalla tulevaisuuden suunnitelmien selkeyttäminen tai ainakin niiden aktiivinen suunnittelu on isossa osassa, koska jälkihuoltoa alkaa usein olla enemmän takana kuin edessä. Keskustelutuokioilla ja aikuisen läsnäololla nuori huomaa olevansa arvokas ja tärkeä jollekin. Nuori havainnoi, että ohjaaja on kiinnostunut hänestä ja hänen asioistaan antaessaan tälle aikaa. (Laaksonen 2004, 27.) Nuorelta voidaan jo tässä kohdin odottaa enemmän vastuunottoa omasta taloudestaan, hyvinvoinnistaan ja kokonaisvaltaisemmin itsestään. Tavoitteena on, että nuori aikuinen kokisi jo useita onnistumisen elämyksiä, pienissäkin asioissa ja näkisi, että sosiaalinen tuki, jossa hänen ympärillään on häntä tukevia ihmisiä, on antanut valmiuksia pärjätä omillaan (Kuusinen 2003, 321).

5.3 Tuen kolmas porras

Tuen kolmannella portaalla tukea on edelleen saatavissa nuoren ongelmatilanteissa kuten aiemmilla portailta. Nuoren tukeminen koulunkäynnissä ja sieltä mahdollisesti valmistumisesta alkaa olla ajankohtaista. Koulutus- ja työllistämistukimuodot ovat tärkeitä ja tarpeellisia toki, kuten myös taloudellinen tukeminen, mutta tärkeimpänä korostuu se, kuinka nuori tarvitsee rinnalleen kannustavan ja luotettavan aikuisen (Kananoja, Lähteinen, Marjamäki, Laiho, Sarvimäki, Karjalainen & Seppänen 2007,

160). Perhetyön mahdollisuus kulkee mukana myös tänne kolmannelle portaalle asti. Ympärivuorokautinen puhelinpäivystys ja matkakustannukset eivät myöskään häviä kolmannella portaalla.

Tapaamiskerrat kuitenkin harvenevat. Edelleen edetään yksilöllisten jälkihuoltosuunnitelmien mukaan, mutta usein tässä kohdin nuorilla valmiudet ovat kehittyneet jo siihen vaiheeseen, ettei tukihenkilön tapaaminen ainakaan kerran viikkoa useammin ole tarpeellista. Keskustelua, neuvontaa ja tukea on tarjolla aina, kun nuori sitä tarvitsee, mutta tavoitteena on, että tässä kohdin yhteiskunnassa olisi yksi itsenäinen toimija lisää. Kun hallitsee kehitystään, saavuttaa asetettuja tavoitteita ja onnistumisten sekä epäonnistumisten suhde on tasapainossa voi nuori nähdä säätelevänsä omaa kehitystään. Kehityksen hallinnan elämykset johtavat taas subjektiiviseen tyytyväisyyteen. (Kuusinen 2003, 318.)

Tavoitteena pääsääntöisesti on nuoren itsenäistäminen, eli hänen pärjääminen omillaan; ilman ulkopuolelta ostettua tukea ja jopa ilman kunnan jälkihuollon tukea. Usein nuoret kuitenkin haluavat pitää kunnan jälkihuollon itsellään, vaikka pärjäävätkin jo hyvin. Monet nuorista ovat kertoneet, että on turvallista tietää, että on joku, kenen puoleen voi tarvittaessa kääntyä. (Kouvolan kaupungin jälkihuoltotiimi 2014). Voisi siis ajatella onnistuneensa, siinä kohdin, kun on tehnyt itsensä tarpeettomaksi nuoren käytännön asioiden hoitamisesta.

5.4 Kasvun Portaiden ohjaajien mietteitä jälkihuollon järjestämisestä

Kasvun Portaiden ohjaajilla oli marraskuussa 2014 kuukauden verran aikaa, laittaa mietteitään järjestämästään jälkihuoltopalvelustaan aivoriihi menetelmän avulla. Ohjaajien toimistossa oli postilaatikko tuon kuukauden ajan nostaa esiin luovia ideoita ja ajatuksia siitä, mitä he kokevat olevan tärkeää jälkihuollossa ja missä asioissa pääpainon tulisi olla. Punaisena lankana tuli pitää mielessä yrityksen käytettävissä olevat resurssit, jotta ideat olisivat mahdollista myös käytännössä toteuttaa. Jäsennellessäni nuo aivoriihen tuotokset, sain neljä selkeää isoa avainsanaa ja otsikkoa, johon ryhmitelin ideat: vastuullisuus, syrjäytymisen ehkäisy, Kasvun Portaiden tuki ja yhteistyö sosiaalitoimen kanssa.

5.4.1 Vastuullisuus

”Henkinen tuki on kaikkein tärkein. Millään muulla ei ole mitään väliä.” (Laaksonen 2004, 25.) Vaikka jälkihuoltoon nousevat uuden edessä itsenäistymisensä polullaan, nousi Kasvun Portaiden ohjaajien keskuudessa nuorten vastuutus ja vastuullisuus tärkeäksi. Vaikka paljon on uutta asiaa ja opeteltavaa itsenäisyydestä, ei silti mitään tehdä ensisijaisesti nuoren puolesta, vaan tarjotaan tukea ja erilaisia toiminta- sekä ratkaisumalleja. Tällä tavoin pyrkimyksenä on nostaa nuoren aikuisen ”kipukynnystä” yrittää asioita kuin että heti luovuttaisi mahdollisten ongelmatilanteiden edessä. Vapauden ja tietoisuuden määrä jää usein aikuisuudessakin puolitiehen, mutta suunta näyttää kuitenkin olevan itsenäisyys. Itsenäisyydessä koetaan olevan selvästi jotain tyydyttävää, vaikka se on myös monin tavoin uhkaavaa, ja usein yksilö antaakin periksi sosiaalisille paineille ja houkutuksille. (Turunen 2005, 158.) Useasta aivoriihilapusta löytyi sana itsenäisyys. Se, kuinka nuorta tulisi ohjata itsenäiseksi toimijaksi ja tähdätä siihen, vaikka alkuun ajatus voikin tuntua pelottavalta ja kaukaiselta. Vastapainona kuitenkin esiin nousi, että kuinka suuri tuen määrän tulisi olla. Mitä voi olettaa, missäkin kohdassa ja kuinka varmistua, ettei tasoita jälkihuoltoon polkua liikaa, muttei kuitenkaan jätä tätä yksin askarruttavien asioiden kanssa.

5.4.2 Syrjäytymisen ehkäisy

Nuorelle jälkihuolto on vapaaehtoista, mutta kunnalla se ei sitä ole. Kunnan tulee aina järjestää jälkihuolto sijaishuollon päättävälle nuorelle 21 ikävuoteen asti. (Laaksonen 2004, 12.) Yhtenä ajatuksena ohjaajien keskuudessa nousikin ajatus, mitä nuorelta voi velvoittaa, kun heille toiminta on vapaaehtoista. Jälkihuoltosuunnitelmaa tehdessä nuoren oma rooli on avainasemassa tavoitteiden asettajana ja toimijana, huomattavasti suurempi kuin sijaishuollon aikana. Käytännössä jälkihuoltosuunnitelma on hoito- ja kasvatussuunnitelman tapaan konkretisoitava suunnitelma, eli jälkihuoltoprosessin osien yksilöllistä avaamista. (Laaksonen 2004, 18.) Toiminnan tulee olla tavoitteellista matkaa kohti jotain tiettyjä päämääriä, joiden ei tarvitse alkuun olla mitään isoja.

Syrjäytymisen ehkäisemisessä tärkeäksi nähtiin ohjaajien toimesta, että nuori on kiinni arjessa ja arjen rutiineissa, joka usein edesauttaa esimerkiksi vuorokausirytmien ylläpitämistä. Rutiinit voivat olla koulua, työtä tai toimintaa, pääasia että on kiinnittyneenä yhteiskuntaan tavalla tai toisella. Voimavarana syrjäytymisen ehkäisyyn esiin nousi nuorelle tulevaisuuden uskon luominen, jota ohjaajat kokivat että voitaisiin vahvistaa

löytämällä jokaisen nuoren vahvuusalueet. Omien vahvuuksien löytämisen avulla olisi helpompaa saada onnistumisen elämyksiä, jotka mahdollisesta vielä entisestään voisivat lisätä itsenäistyvän nuoren aktiivisuutta ja osallisuutta. Sosiaalisen vahvistamisen kautta nuori rakentaisi tervettä itsetuntoa, joka kestäisi mahdollisesti matkalle sattuvien kolhujen ja vastoinkäymisten käsittelyn paremmin.

5.4.3 Kasvun Portaiden tuki

Jokaisella Kasvun Portaiden jälkihuoltonuorella on päivystys avoinna ympäri vuorokauden. Ensiarvoisen tärkeänä nähtiin, että nuori tietää paikan, josta tavoittaa aina aikuisen, kun tarvetta ilmenee. Tapaamisten määrä vaihtelee sen mukaan, missä kohdin itsenäistymistä nuori on ja mitä muiden moniammatillisten yhteistyötahojen kanssa on suunnitelmiin laadittu. Lastensuojelulaki velvoittaa tukemaan jälkihuolletun vanhempia ja huoltajia sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa nuori on. Lähiverkoston olemassaolo ja tuen merkitys on kiistaton itsenäistymisen tukena. (Laaksonen 2004, 43.) Näin asian näkivät myös ohjaajat, joiden mielestä perhetyön mahdollisuus tulee tarjota jälkihuoltonuoren vanhemmille ja huoltajille, jos he tarvetta siihen kokevat.

5.4.4 Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa

Jälkihuoltosuunnitelman kirjaamisessa on hyvä huomioida, että tavoitteet kirjataan ja selkeästi se, kuka tekee. Passiivissa asiaa ei kannata kirjata, olivat tavoitteet sitten lyhyen tai pitkän tähtäimen päässä. (Laaksonen 2004, 19.) On siis tärkeää, että jälkihuoltotyötä tekevä ohjaaja on mukana palaverissa yhdessä sosiaalityöntekijän ja jälkihuoltonuoren kanssa suunnitelmia laadittaessa. Tällöin voidaan paremmin kartoittaa, mitä valmiuksia nuori siinä kohdin jo hallitsee, ja mitä ehkä vielä jää tukihenkilön hoidettavaksi.

Yhtenä ajatuksena esiin nousi, että kuka asettaa rajoja ja rajoituksia täysi-ikäiselle vapaaehtoisessa toiminnassa mukana olevalla nuorella. Mihin kaikkeen tukihenkilöllä on jälkihuollossa oikeus puuttua? Jos tukihenkilö kokee nuoren toiminnan olevan hänelle turmiollista, on aiheesta toki käytävä keskustelua, mutta kuinka voimakkaasti siihen on mahdollista ottaa kantaa. Tiivis yhteistyö sosiaalitoimen ja jälkihuoltoa järjestävän tahon kesken on välttämätöntä, jotta suunnitelmat ovat selkeät ja saadaan onnistuneita tuloksia usean nuoren kanssa.

6 KASVUN PORTAIDEN YHTEISTYÖTAHOJEN ODOTUKSIA JÄLKIHUOLLOSTA

Käytin omassa työssäni luotuja kontakteja hyödyksi kerätessäni aineistoa tähän opinnäytetyöhön. Kouvolan kaupungin jälkihuollon ihmiset kokosivat ajatuksiaan tiimpäivänään 2.4.2014. He kokosivat odotuksia ja painotettavia osa-alueita, kun he lähtevät ostamaan jälkihuoltopalveluita yksityiseltä sektorilta. He myös sivusivat, miltä jälkihuollon tulevaisuus näyttää heidän mielestään. Aineisto on kerätty vapaamuotoisena sähköpostitiedoksiantona niistä yleisistä asioista, joista he voivat ulospäin yksityiselle ihmiselle ja yritykselle antaa. Toinen yhteistyökumppani taas työskentelee Kouvolan nuorisopsykiatrin poliklinikalla psykiatrisena sairaanhoitajana. Hän tapaa työssään paljon nuoria, jotka kuuluvat jälkihuollon piiriin. Hänen pyynnöstään nimeä en tuo julki, mutta haastattelu toteutettiin kahdenkeskisenä ajatuksenvaihtona jälkihuollosta yleisesti. Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Suurimpana etuna haastattelu antaa joustavuutta aineiston keräämiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 191.) Keskustelusta tein muistiinpanoja, joita nyt tuon hänen näkemykseen esiin.

6.1 Kouvolan jälkihuoltotiimin ajatuksia

Kouvolan jälkihuolto on jakanut jälkihuollon kolmeen laajempaan osaan:

- suunnittelu
- nuoren tukeminen jälkihuollossa (psykososiaalinen tuki ja arjessa selviytymisen tukeminen)
- jälkihuollon päättäminen.

Heidän mukaansa kaikki edellä mainitut osat ovat äärimmäisen tärkeitä onnistumisen kannalta. Suunnitteluvaiheessa, kun nuori siirtyy sijaishuollosta jälkihuoltoon, laaditaan nuorelle jälkihuoltosuunnitelma, jota varten kartoitetaan itsenäistyvän nuoren tilanne ja nuoren omat toiveet tulevaisuudelle, sekä mahdollinen tuen tarve. Nuoren tukeminen jälkihuollossa on siten paljon käytännön työtä, mitä nuoren kanssa tehdään hänen arjessaan. Psykososiaalinen tuki pääasiassa tarkoittaa nuoren itsetunnon tukemista. Arjen selviytymisen tukeminen on kaikkea mahdollista nuoren elämässä (asumisen tukeminen, vapaa-ajan tukeminen, talousasiat, terveyden huolto, koulutuksen ja

työelämän tukeminen jne.). Keinoina jälkihuollossa on pääasiassa neuvonta ja ohjaus. Jälkihuollolla on myös käytettävissä hiukan omaa taloudellista tukemista (opiskelun ja harrastusten taloudellinen tukeminen; aina harkinnanvaraista). Jälkihuollon päättäminen on tärkeä osa-alue ja tehtävä suunnitellusti. Joskus tässä kohdin voi kyseeseen tulla ”saattaen siirto”, eli tarvittaessa nuori ohjataan seuraavien auttavien tahojen piiriin (aikuissosiaalityö, erityisasumispalvelut jne.).

Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen on aina kunnalla. Nuorella jälkihuoltoon on oikeus siihen asti, kunnes hän täyttää 21 vuotta. Nuoren on siis aina otettava kunnan jälkihuolto vastaan, sitten vasta voidaan tarvittaessa miettiä muita tukitoimia, esimerkiksi erilaisten tukien ostamista palvelujen tuottajilta. Näitä voivat olla esimerkiksi jälkihuollon sijoitus, tuettu asuminen, tukihenkilötoiminta. Tässä kohtaa on jälkihuoltotiimin mukaan tapahtunut vääristymää, kun jotkut laitokset markkinoivat omaa jälkihuoltoaan jopa nuorille itselleen tai vanhemmille, ennen kuin asiasta on edes keskusteltu kunnan jälkihuollon työntekijöiden kanssa. Oikea ”marssijärjestys” on se, että ensin keskustellaan kunnan työntekijöiden kanssa ja sitten vasta nuorelle puhutaan asiasta. Heidän mukaansa varsin ikävää asiakassuunnitelmassa huomata, että nuorelle on jo markkinoitu laitoksesta käsin heidän järjestämää jälkihuoltoa, joka voidaan joutua ampumaan täysin alas. Tällöin lähtökohta jälkihuoltotyölle saattaa olla melko huono ja nuori voi pahimmassa tapauksessa kieltäytyä koko jälkihuollosta, jos heti joudutaan rajaamaan.

Jälkihuollon tuottajan kriteerejä ei voi yleistää. Tietenkin he huomioivat, jos laitoksen työntekijöillä on vaikka nuoren tuntemus pitkältä ajalta ja nuori itse on halukas ottamaan tukea vastaan. Tällöin voidaan miettiä tuen ostamista ulkopuoliselta tuottajalta. Jokainen tapaus on yksilöllinen, joissa kuitenkin nuoren etu on aina ensisijainen. Jälkihuoltotiimi toi myös esiin, että aina ulkopuolelta ostetun tuen rinnalla on kunnan oma jälkihuolto jälkihuoltosuunnitelmineen.

Tulevaisuuden kannalta he kokevat, että jälkihuoltotyötä on ”tehty näkyvämmäksi” ja sen tärkeyttä on esimerkiksi mediassa kovasti korostettu. Oikeus jälkihuoltoon syntyy huostaanoton perusteella sekä yli puoli vuotta kestäneen avohuollon sijoituksen jälkeen. Mitä enemmän lapsia otetaan huostaan ja sijoitetaan, sitä enemmän jälkihuoltoakin tarvitaan. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös harkinnanvaraisesti muille lastensuojelun asiakkaina olleille nuorille. Kouvola on kuitenkin joutunut tekemään pää-

töksen, että he eivät pysty tarjoamaan tätä harkinnanvaraista jälkihuoltoa tällä hetkellä ollenkaan. Lisäksi osa nuorista kieltäytyy jälkihuollosta; tosin on muistettava, että oikeus jälkihuoltoon heilläkin säilyy 21 ikävuoteen asti, joten he voivat myöhemmin ilmoittaa, että haluavat sittenkin vastaanottaa jälkihuollon itselleen.

Tuen laajuus määritellään aina tapauskohtaisesti kyseessä olevan nuoren osalta. Osa tarvitsee hyvinkin vahvaa tukea, jopa päihdehoitoa laitoksessa. Tavoitteet tuelle asetetaan jälkihuoltosuunnitelmassa ja sopimukset ulkopuolelta ostetuista tukimuodoista tehdään aina määräaikaisiksi. Tavoitteena pääsääntöisesti on nuoren itsenäistäminen, eli hänen pärjääminen omillaan, ilman ulkopuolelta ostettua tukea ja jopa ilman kunnan jälkihuollon tukea. Usein nuoret kuitenkin haluavat pitää kunnan jälkihuollon itsellään, vaikka pärjäävätkin jo hyvin. Monet nuorista ovat kertoneet, että on turvallista tietää, että on joku, jonka puoleen voi tarvittaessa kääntyä. Joissakin erityistapauksissa ei tavoitteeksi voi asettaa nuoren itsenäistymistä, vaan tavoite on esimerkiksi löytää nuorelle sellainen tukimuoto, joka riittää antamaan hänelle riittävän hyvän elämän. Tämä saattaa tulla kyseeseen esimerkiksi eri lailla sairaiden nuorten osalla.

Oikeus jälkihuoltoon nuorella säilyy siihen asti, kun hän täyttää 21 vuotta. Tilannetta tarkastellaan aina jälkihuoltosuunnitelmissa, joita laaditaan tai tarkastetaan pääsääntöisesti 1–2 kertaa vuodessa. Joskus suunnitelmaa voidaan joutua tarkastelemaan hyvinkin usein. Koska jälkihuolto jo itsessäänkin on paljolti neuvontaa ja ohjausta ihan arjen asioissa, ei tukihenkilöiltä vaadita Kouvolan jälkihuoltotiimin mukaan mitään erityistä koulutustaustaa. Kouvolan sijaishuolto järjestää itse tukihenkilökoulutusta. Tuon koulutuksen suorittaminen antaa valmiuksia tukihenkilönä toimimiselle.

Kouvolan jälkihuollon työntekijät muistuttavat, että jälkihuollossa voi olla myös hyvin nuoria lapsia (huostaanotto tai avohuollon sijoitus päätynyt). Kouvolassa on pääsääntöisesti rajattu niin, että jälkihuollon työntekijät keskittyvät täysikäisiin nuoriin ja sijaishuollossa lapsen työntekijänä toiminut sosiaalityöntekijä jatkaa alaikäisen asiakkaansa kanssa, vaikka tämä siirtyy jälkihuollon puolelle. Muutama alaikäinen jälkihuollossa oleva heillä on, mutta näidenkin jälkihuolto on tukimuoto.

6.2 Jälkihuollossa olevien nuorten kanssa työskentelevän psykiatrisen sairaanhoitajan mietteitä

Hänen mielestään itsenäistynyt nuori tarvitsee ympärilleen tukiverkoston, jonka turvin pärjää arjessa, uusien haasteiden edessä. Hänen näkemyksensä mukaan sosiaalityönte-

kijän tulee hoitaa ja huolehtia kaikki etuuksiin liittyvät asiat, kun taas sosiaaliohjaaja tai tukihenkilö auttaa arjessa, käytännön asioiden hoitumisessa ja hoitamisessa. Hänen mielestään nuoren on usein haastavaa hahmottaa ja ymmärtää esimerkiksi erilaisten tukien (asumistuki, opintotuki) hakemista. Virastoissa asiointi on nuorelle vierasta ja jännittävää. Omassa työssään hän kohtaa nuoria aikuisia, joilla ei useinkaan ole käsitystä siitä, mitä elämä kokonaisuudessaan maksaa (ruoka, vuokra, puhelin, vaatteet). Talouden tasapainossa pitäminen on monelle nuorelle todellinen ongelma.

Hänen mielestään psyykkinen tuki on erityisen tärkeää. Samoin on mahdollisuus puhua mieltä painavista asioista ja suunnitella tulevaisuutta, joihin sisältyvät esimerkiksi opinnot tai työharjoittelut. Jälkihuollon työntekijälle hyvänä piirteenä hän näkee kyvyn olla empaattinen, mutta kuitenkin napakka rajojen asettaja. Jälkihuollon työntekijä on henkilö, joka ei tee nuoren puolesta asioita vaan auttaa nuorta itseään selviytymään uusista haasteista. Toiminnan ollessa usein hyvin arkista ja konkreettista, jälkihuolto on erittäin tarpeellista. Sen keinoin voidaan ehkäistä nuoren syrjäytymistä, autetaan nuorta pääsemään elämään kiinni ja selviytymään elämässä eteenpäin. Hänen näkemyksensä mukaan jälkihuolto maksaa itsensä monin kerroin myöhemmin takaisin. Jälkihuolto on keino ehkäistä nuoren työttömyyttä, itsemurhia ja päihteidenkäyttöä.

Nuori, jonka elämä on jo ajautunut tai on ajautumassa sivuraiteille hyötyy jälkihuollosta. Syynä voi olla perhetilanne tai nuoren omat "mokat" tai myös psyykkinen sairaus. Psykkisesti oireilevat nuoret, joilta puuttuu tukiverkosto tai vanhemmuus on muuten puutteellinen. Pähdeongelmallisille nuorille, joilta puuttuu tukiverkosto, toimiva jälkihuolto tarjoaa turvallisen aikuisen, "lähimmäisen korvikkeen", joka usein puuttuu näiltä nuorilta. Nuoren tulee pystyä turvautumaan jälkihuollon työntekijään tiukan paikan tullen, myös silloin kun varsinaista tapaamista ei ole sovittu. Hänen mukaansa, on äärimmäisen tärkeää, että nuori tulee oikeasti kuulluksi ja autetuksi.

Jälkihuoltoa on hänen mukaansa kohtalaisen hyvin tarjolla, mutta osa nuorista kieltäytyy siitä syystä tai toisesta. Jälkihuollon laatuun olisi kiinnitettävä enemmän huomiota. Yksilöllisesti suunnitella, minkälaisia tukimuotoja kukin nuori sillä hetkellä tarvitsee. Koulutuksella ei ole niinkään merkitystä vaan työntekijän muulla sopivuudella, jossa henkilökemiat korostuvat. Hänen mukaansa kuntien heikko taloudellinen tilanne näkyy jälkihuollossa kiireenä, jossa yhdellä työntekijällä on liikaa asiakkaita. Yksityisel-

lä ja kuntapuolella hän näkee selvän eron. Yksityiset panostavat enemmän ja ovat oikeasti läsnä nuoren elämässä, tavoitettavissa. Asenteiden nuorta kohtaan tulisi olla positiivisia ja kannustavia, niiden ei tulisi olla pelkkää syyllistämistä.

7 POHDINTA

Opinnäytetyö on ollut pitkä ja kuoppainen prosessi, joskin tätä kappaletta kirjoittaessa työ on varsin palkitsevaa. Valitettavasti en pysynyt alkuperäisessä aikataulussa, enkä myöskään toisessa suunnitelmassa, mutta nyt noin vuoden myöhässä prosessin päätös hämmöttää. Opinnäytetyön tekeminen käynnistyi hyvin joulukuussa 2013, jolloin aihe valikoitui. Kaikki materiaalit ja haastattelut sain kerättyä kasaan alkutalvesta 2014, joten aineisto on ollut valmiina jo pidemmän aikaa. Aiheen valitseminen osoittautui varsin haasteelliseksi. Olin tehnyt periaatepäätöksen, etten tahdo tehdä opinnäytetyötä, joka millään lailla liittyisi omaan työpaikkaani. Käytyäni useita keskusteluja Kasvun Portaiden toimitusjohtajan Kati Hiltusen os. Komu kanssa, päädyin kuitenkin tekemään kehittämistehtävää yrityksen jälkihuoltopalveluista. Aihe itsessään kiinnosti kovasti, olihan minulla jo kosketuspintaakin oman työn kautta, mutta aina mieltiessäni aloittavani teoriaosuutta keksin tekosyitä, miksi sitä ei vielä tarvitsisi tehdä. Työn ohessa opinnäytetyön tekeminen ei ollut niin yksinkertaista kuin aluksi kuvittelin, ja se olikin usein syynä aloituksen siirtymiseen. Todellinen syy oli kuitenkin se, ettei ollut painetta, tiukkoja aikarajoja, joihin minun olisi tullut sitoutua. Huonolla opiskelumuotiivilla varustettu opiskelija vailla aikarajoja oli huono yhtälö, joskin nyt syksyllä 2014 viimein pakon edessä sain ryhtiä tekemiseen.

Jälkihuollon rooli lastensuojelun viimeisenä työmuotona on tärkeä itsenäistyvän nuoren elämässä. Jälkihuollon toteuttamistapoja ja -muotoja on monia. Kuntien omat palvelut ovat usein ainoastaan apua käytännön asioiden hoitamisessa, jolloin nuoren kohtaaminen ei ole niin kokonaisvaltaista tukemista. Kunnat kyllä järjestävät tukea sen, mitä resurssit antavat myöden. Yksityisillä palvelun tuottajilla taas on mahdollisuus kohdentaa resursseja laaja-alaisempaan jälkihuoltoon, jossa käytännön asioiden lisäksi voidaan säännöllisin tukitapaamisin tukea nuoren matkaa itsenäistyväksi aikuiseksi. Yksityisillä palveluntuottajilla tulisi olla selkeä toimintamalli ja suunnitelmallisuus jälkihuollon toteuttamiseen, jotta heidän ostopalveluitaan käytetään. Toimintamallin luominen Kasvun Portaiden jälkihuoltoon oli tämän opinnäytetyön keskiössä. Jotta Kasvun Portaiden jälkihuolto tukisi parhaiten itsenäistyvää nuorta, olen teoriaosuu-

nessa tutkinut nuoren aikuisen kohtaamia arjen haasteita ja sitä, mitä itsenäistyminen pitää sisällään. Opinnäytetyö sisältää myös haastatteluja jälkihuollossa olevien nuorten kanssa työskentelevien tahojen mietteistä siitä, mitä hyvä jälkihuolto sisältää.

”Tyytyväisyys tappaa kehityksen” –sanonta sopii mielestäni tämän jälkihuoltomallin viennissä käytäntöön. Vaikka joku malli on luotu, tulee sitä koko ajan kehittää ja jalostaa, jotta se vastaisi entistä paremmin tarpeeseen. On siis selvää, että Kasvun Portaiden työyhteisössä tätäkin jälkihuoltomallia tulee muokata ja tarkastella säännöllisin väliajoin, jotta se kehittyisi vielä entistä enemmän tukemaan itsenäistyvien nuorten tarpeita. Jos nyt alkaisin aineistoa keräämään, ottaisin ehdottomasti Kasvun Portaiden jälkihuollossa olevia nuoria haastatteluihin kysellen heidän ajatuksia ja näkemyksiä siitä, missä he olisivat kokeneet tarvitsevansa enemmän tukea tai tulisiko tuen olla muodoltaan jonkin toisen kaltaista. Tai vastaavasti, mitä positiivisia seikkoja he ovat nähneet jälkihuollon tarjoavan.

Tämä opinnäytetyö on luotu Kasvun Portaiden työyhteisölle, yrityksen jälkihuoltoon panostettavien resurssien mukaan. Se ei siis tällaisenaan sovi kaikille jälkihuoltoa toteuttavien tahojen käyttöön. Teoriaosuus jälkihuollosta kuitenkin pohjautuu lastensuojelulain asettamiin normeihin ja säädöksiin, joten työ on varsin luotettava. Kouvolan jälkihuoltotiimin näkemys jälkihuollosta ja sen tulevaisuuden näkymistä lukeutuu myös erittäin luotettavaksi lähteeksi, koska he tulevaisuudessakin määrittelevät sen, minkä verran yksityisten palveluntarjoajien palveluita tarvitaan ja tullaan käyttämään. Heidän näkemyksensä siitä, mitä yksityisiltä ostamien palveluiden tulisi sisältää, voidaan pitää merkittävänä tietona. Aina ihmisten kanssa työskennellessä tulee ensisijaisesti kuitenkin huomioida yksilölliset tarpeet ja toimia niiden ehdoilla.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M. A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) 2005. Polkuja ja poikkeamia - Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere.
- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä, s. 17 - 51.
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 14. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Hiltunen os. Komu, K. Toimitusjohtaja. Haastattelu 17.12.2013. Kausala: Kasvun Portaati Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. 6.-7. painos. Helsinki: Tammi.
- Horppu, S., Leppämäki, P. & Nurmiranta, H. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. 1. painos. Helsinki: Tekijät ja Kirkkopalvelut-Kotimaa-Yhtiöt Oy.
- Huotari, R. 2010. Omillaan toimeentuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Itäsuomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110014/urn_nbn_fi_uef-20110014.pdf [viitattu 4.11.2014].
- Jahnukainen, M. 2004. Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Stakes. Aiheita 29/2004. Helsinki.
- Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä: Tietosanoma Oy.

Kouvolan kaupungin jälkihuoltotiimi. Sähköpostitiedoksianto 2.4.2014. Kouvola: Kouvolan kaupunki.

Kuusinen, J. 2003. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa: Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan, s. 311 - 322.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Myllykoski, A-M., Melamies, N. & Kangas, S. (toim.) 2004. Itsenäistynyt nuori ja AD/HD. Jyväskylä: PS-kustannus.

Psykiatrinen sairaanhoitaja. Haastattelu 12.3.2014. Kouvola: Kouvolan nuorisopsykiatrian poliklinikka.

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa eläimestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki. Yliopistopaino.

Relander, J. 2007. Nuoret eivät odota. Palvelurakenteen muutos nyt. Teoksessa: Tarvainen, T., Pietiläinen, V. & Kuure, T. (toim.) Aikuisuus – uusiutumaton luonnonvara s. 145 – 148.

Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 2. painos. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita prima Oy.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WSOY.

THL. 2014. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> [viitattu 4.11.2014].

Turunen, K. E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena.